

MUAMMOLI-MODULLI O'QITISH TEXNOLOGIYASI.

Б.Нурматов - КДПИ

Аннотация. Modul mohiyati o'quv materialining avtonom bo'laklarini qurish to'g'risidagi birmuncha farqliroq fikr D.J.Rassel tomonidan aytili. P.A.Yutsyavichenening ko'rsatishicha, "modulli o'qitish mohiyati shundan iboratki, o'rganuvchi qisman yoki to'liq mustaqil ravishda unga taklif etilayotgan o'zida harakatlarning maqsadli dasturini, axborot bankini va qo'yilgan didaktik maqsadga erishish bo'yicha uslubiy ko'rsatmani qamrab olgan individual o'quv dasturi bilan ishlashi mumkin. Bunda pedagogikaning vazifasi axborotli nazorat qilishdan tortib maslahatchi-koordinasiyalovchilikka qadar turlanishdan iborat bo'ladi".

Kalit so'zi: Modul, modulli ta'lim, muammoli-modulli o'qitish texnologiyasi, xorijiy mualliflar, didaktik tizim, yirik olimlar.

Muammoli-modulli o'qitish texnologiyasi (Choshanov M.A.). Modulli ta'lim dastlab AQSh, Olmoniya, Angliya kabi rivojlangan davlatlarning oliy o'quv yurtlari va malaka oshirish tizimida qo'llanila boshlandi va katta shov-shuvlarga sabab bo'ldi.

Biroq, modulli ta'lim o'zining yetarlicha "puxta"ligiga qaramasdan mazmun jihatdan ham, yosh jihatdan ham (u 60-yillarda vujudga kelgan) hanuzgacha tortishuvlarga, fikrlar qarama-qarshiligiga uchrab kelyapti: Qator xorijiy mualliflar (V.Goldshmidt, M.Goldshmidt va boshqa) modul deganda, aniq o'rnatilgan maqsadga erishishga yor- damlashadigan yaxlit o'quv faoliyatini shakllantirishni tushunishadi. Modul mohiyati o'quv materialining avtonom bo'laklarini qurish to'g'risidagi birmuncha farqliroq fikr D.J.Rassel tomonidan aytili. P.A.Yutsyavichenening ko'rsatishicha, "modulli o'qitish mohiyati shundan iboratki, o'rganuvchi qisman yoki to'liq mustaqil ravishda unga taklif etilayotgan o'zida harakatlarning maqsadli dasturini, axborot bankini va qo'yilgan didaktik maqsadga erishish bo'yicha uslubiy ko'rsatmani qamrab olgan individual o'quv dasturi bilan ishlashi mumkin. Bunda pedagogikaning vazifasi axborotli nazorat qilishdan tortib maslahatchi-koordinasiyalovchilikka qadar turlanish- dan iborat bo'ladi".

Professor M.A.Choshanov ham keyingi fikrga qo'shilgan holda fan rivojining hozirgi bosqichida modullilik tushunchasi uslubiy mazmunga ega bo'layotganligini alohida ta'kidlaydi.

Muammoli o'qitishning didaktik tizimida birmuncha to'liq tad- qiq qilingan tashkil etuvchisi muammoli ta'lim hisoblanadi. U o'rga nuvchilarning fikrlash faoliyatini biroz faollashtirishga, ularda muam- moning yechimiga yondashishni shakllantirishga va nihoyat, ijodiy tafakkurni rivojlantirishga samarali ta'sir

Sport o'yinlari (futbol, voleybol, basketbol, gandbol)ni rivojlantirish va mashg'ulotlarni takomillashtirishning dolzarb muammolari

ko'rsatadi. Bu ta'sir intellektual qiyinlashuvning maxsus vaziyatlarini - muammoli vaziyatlar va ularning yechimlarini tuzish bilan ta'minlanadi. Uning samarasi to'g'risida A.M.Matyushkin, M.I.Maxmutov, I.Ya.Lerner kabi yirik olimlar o'z nazariyalarini yaratdilar.

Muammoli-modulli o'qitish texnologiyasida asosiy diqqat xatolarni izlab topish maqsadiga muvofiq tarzda tuzilgan maxsus vaziyatlar tizimi orqali o'rganuvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish j'atlariga qaratiladi. U o'zida xatolarning uch asosiy guruhini birlashtiradi: gnoseologik, uslubiy va o'quv. Gnoseologik xatolar bilishga oid xarakterdagi xatolar hisoblanib, bilimlar evolyutsiyasi jarayonida olimlar tomonidan yo'l qo'yiladi. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, o'quv jarayonida gnoseologik xatolardan foydalanish talabalarda borliqni taftiqidiy mushohadalash, tahlil qilish va o'z xatolarini to'g'rilash ko'nikmalarini shakllantiradi, shuningdek, o'quv predmeti va fanga bo'lgan munosabatlarini o'zgartiradi: o'rganilayotgan fan mazmuni o'rganuvchilar oldida tayyor haqiqatlar yig'indisi sifatida emas, balki g'oyalar va odamlarning tarixiy dramasi tarzida, ijtimoiy maktab va yo'nalishlar kurashi tarzida, odat va yangilanish qarama-qarshiligi sifatida turadi.

Muammoli-modulli o'qitish texnologiyasining yetakchi sifat belgisi - bu egiluvchanlik hisoblanadi. Zamonaviy yuqori texnologiyali ishlab chiqarishda egiluvchan avtomatlashtirilgan tizim muhim sanalgani kabi hozir ham, kelajakda ham pedagogik texnologiya samaradorligi ko'p jihatdan uning ilmiy-texnikaviy va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgaruvchan sharoitga moslasha olish va zudlik bilan ta'sir etish qobiliyatiga bog'liq bo'ladi. Egiluvchanlik tuzilmali, mazmunli va texnologik holda bo'lishi mumkin.

Tuzilmali egiluvchanlik qator holatlar bilan ta'minlanadi: muammoli-modul tuzilmasining safarbarligi, muammoli-modulli dastur pog'onaligi, egiluvchan jadval loyihasining mavjudligi va ko'p vazifali o'quv xonalarining jihozlanganlik imkoniyatlari va boshqalar.

Mazmunli egiluvchanlik birinchi navbatda, ta'lim mazmunini tabaqalashtirish va integratsiyalash imkoniyatlarida namoyon bo'ladi. Bunday imkoniyatning o'zi taklif etilayotgan texnologiyada o'quv materialining blok va modulli prinsip asosida saralanish evaziga vujudga keladi.

Texnologik egiluvchanlik muammoli-modulli ta'lim jarayonining quyidagi jihati bilan ta'minlanadi: o'qitish uslublarining variantlilik, nazorat va baholash tizimining egiluvchanligi, talabalarining o'quv-bilish faoliyatini yakka tartibda tashkil etish va boshqalar.

M.A.Choshanovning ta'kidlashicha, kasb maktablarida o'qitish jarayonini muammoli-modulli asosga o'tkazish quyidagilarga imkon beradi:

Sport o'yinlari (futbol, voleybol, basketbol, gandbol)ni rivojlantirish va mashg'ulotlarni takomillashtirishning dolzarb muammolari

- o'quv materialining muammoli modullarini guruhlash yo'li bilan kursni to'liq, qisqargan va chuqurlashtirilgan variantlarini ishlab chiqishni ta'minlaydigan dialektik birlikda integratsiyalash va tabaqalashtirishni amalga oshirish;
- bilim darajasiga bog'liq holda talaba (o'quvchi)larning u yoki bu muammoli-modulli dastur variantini mustaqil tanlashi va ularning dastur bo'ylab individual siljish sur'atini ta'minlanishi;
- muammoli modullardan pedagogik dasturli vositalarni yaratish uchun senariylar sifatida foydalanish;
- talabalarning bilish faoliyatini boshqarishda o'qituvchi ishida maslahatchi-koordinatsiyalovchi vazifaga urg'uni ko'chirish;
- o'quv materialini bayon qilish tezligi va o'zlashtirish darajasiga putur yetkazmagan holda o'qitish uslublari va shakllari majmuasiga moslik asosida kursni qisqartirish;

Shu bilan birga opponentlar tomonidan muammoli-modulli o'qitishning qator kamchiliklari ko'rsatildi, ular: ta'lim jarayonining bo'laklarga bo'linganligi, ya'ni talabalarning mustaqil ishlari salmog'i birmuncha katta; o'quv predmetining yaxlitligi va mantiqini inkor etish; talaba (o'quvchi)larni tayyorlashning torligi: o'qitish kursining bog'liq bo'lmagan muammolar yoki masalalar seriyasiga qadar qisqarishi; umumlashmagan ziyon yetkazadigan xususiy, aniq ko'nik- malarnigina shakllantirishi; muammoli modullarni tayyorlash va mashg'ulotni o'tkazishga tayyorgarlikning ko'p mehnat talab qilishi.

Sanab o'tilgan kamchiliklaming ko'pligi modulli o'qitish texnologiyasini o'rnatish bosqichida biroz aniq sezilsada, asta-sekinlik bilan dazmollanib boradi. Shuni eslatish joizki, u yoki bu texnologiyani "toza" holda joriy etish mumkin emas. Xohlaymizmi yoki yo'qmi, o'quv jarayonini tashkil etishning an'anaviy yondashuviga va mavjud didaktik jarayonga tayanishga to'g'ri keladi.

Ta'lim mazmunini muammoli-modulli loyihalash quyidagi asosiy tayanchlardan iborat bo'ladi:

- bilish faoliyatining fundamental uslublari doirasida kursni joy- joyiga qo'yib tuzish. Misol uchun, matematika kursida bunday uslublarga matematik modellashtirish, aksiomatik, koordinat, vektorli, mantiqiy uslublar kiradi;
- tayanch muammoli modullarning mazmunini aniqlash. Sara- lashning muhim sharti bilish faoliyati uslublarining prinsipli mazmuni hisoblanib, umummadaniy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Bu o'qitish- ning tayanch mazmuniga oid quyidagi mezonlarni hisobga olishni taqozo etadi;
- fundamental, uzviylik, uzluksizlik va ta'limni insonparvar- lashtirish;
- yechimni bilish faoliyati uslublarining mosini qo'Mashni talab etadigan

Sport o'yinlari (futbol, voleybol, basketbol, gandbol)ni rivojlantirish va mashg'ulotlarni takomillashtirishning dolzarb muammolari

yirik kasbiy-amaliy muammolarni turli guruh kasblarining o'ziga xosligini hisobga olib ajratish;

- ixtisosli va darajali tabaqalashtirishni ta'minlashga yo'naltirilgan o'zgaruvchan modullarning mazmunini tanlash va hajmini aniqlash, shuningdek, muammoli-modulli dasturlarning turli-to'liq, qisqargan va chuqurlashtirilgan variantlari bo'yicha talabalarning yakka tartibda olg'a siljishi uchun sharoitlar yaratish.

Muammoli modullarni qo'llash ko'lami quyidagi tartiblarni qamrab oladi: tizimli, avtonom va integratsiyalashgan. Tizimli tartibot muammoli modullaridan mustaqil kurs doirasida foydalanishni taqozo etadi. Avtonom-ma'lumot moduli sifatida boshqa fanlar doirasida, integratsiyalangan - integrativ kurs doirasida qo'llanishi lozim.

Shunday qilib, muammoli-modulli o'qitish texnologiyasining mohiyatini quyidagicha izohlash mumkin: talabalarning talab etilgan darajada bilim qobiliyatiga erishish uchun o'quv materialini mazmunini keng tuzish, unga mos holda o'qitish uslublari, vositalari va shakllarini tanlash amalga oshirilib, ular talabalarni to'liq, qisqargan yoki chuqurlashtirilgan o'qitish variantlarini mustaqil tanlash va o'tishga yo'naltiriladi. Muallifning ta'kidlashicha, muammoli-modulli o'qitish texnologiyasi bo'yicha 70 foiz o'quv materialini yuqori darajada o'zlashtirilgan (K, (0,75) va aniq o'rnatilgan kompetentlik darajani kafolatli ta'minlangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Жураев, Вохиджон Мухаммедович. "СПОРЧИЛАРНИНГ ДАЪВОГАРЛИК ДАРАЖАСИ ВА ИРОДАВИЙ СИФАТЛАРИНИНГ ПСИХОЛГИК ХУСУСИЯТЛАРИ." Academic research in educational sciences 4.TMA Conference (2023): 894-900.

2. Abdullayev, Rustam. "The Process Of Quality Education-As A Mechanical Combination Of Teaching And Learning Processes." Procedia of Social Sciences and Humanities 4 (2022): 57-59.

3. Abdullayev, Rustam. "INDICATORS OF CRITERIA FOR EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF FORENSIC SUPPORT FOR THE INSPECTION OF THE SCENE." ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. 2022.

4. Араббоев, К. Т., and Е. Я. Михайлова. "ОБОСНОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ФАКУЛЬТЕТА ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПОСРЕДСТВОМ ТЕХНОЛОГИЙ ИНТЕГРИРОВАННОГО МОДУЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ." Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi 7 (2023): 753-757.945825205

Sport o'yinlari (futbol, voleybol, basketbol, gandbol)ni rivojlantirish
va mashg'ulotlarni takomillashtirishning dolzarb muammolari

5. Mukhammedovich, Juraev Vohidjon. "Psychological Features of Competitive Motivation of Athletes." Central asian journal of literature, philosophy and culture 3.11 (2022): 312-314.
6. Tokhirzhonovich, Arabboev Kakhramon. "The effect of physical activity on the body of schoolchildren in physical education lessons." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.12 (2023): 112-115.
7. Tohirjonovich, Arabboyev Qahramon. "THE ROLE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN STUDENT ACTIVITY AND LIFESTYLE." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 12.09 (2023): 58-63.
8. Jurayev, Vohidjon. "SPORTCHINING FAOLIYAT SAMARADORLIGIDA DA'VOGARLIK DARAJASI AHAMIYATINI EMPIRIK NATIJALARI TAHLILI." Science and innovation in the education system 2.7 (2023): 106-112.
9. Arabboev, Q. T. "Жисмоний тарбия дарсларида талабалар ўқув-спорт фаоллигини оширишда шахсга йўналтирилган таълим турларининг ўрни." Фан-спортга Учредители: Узбекский государственный университет физической культуры и спорта 6: 68-71.
10. Abdumalikovich, Umarov Abdusamat. "Analysis Of The Paradigm Of The Principles Of Overcoming The Problems Of Productivity Of Researchers Conducting Research In The Field Of Physical Culture." Journal of Positive School Psychology (2023): 529-534.